

U V O D

Pojava poreza kao instrumenta finansiranja opšte potrošnje bila je čisto fiskalne prirode. Trebalo je prikupiti sredstva za finansiranje političko-administrativnih funkcija države. U starom i srednjem vijeku porezi su imali kao dominantan fiskalni cilj.

Pojavom merkantilizma porezi se upotrebljavaju za ostvarenje i fiskalnih i vanfiskalnih ciljeva. Koristi se kao zaštitni mehanizam države (zaštitne carine zbog poskupljenja inostrane robe na domaćem tržištu), da bi se stimulisao izvoz i ograničio uvoz i stimulisao aktivni platni bilans. Direktno bi se ovim mjerama spriječilo odlivanje zlata u inostranstvo.

Po pristalicama ove teorije zdrave ekonomske politike, gomilanje zlata je osnovni indikator uspješne ekonomske politike. Tada su bili visoki potrošni porezi, da bi se redukovala potrošnja određenih proizvoda (alkohol, cigarete).

Razvojem liberalnog kapitalizma osnovni smisao poreza je bio neutralan. Osnovni cilj je fiskalni za alimentiranje javnih potreba i stvaranje jednakosti svih građana pred poreskim obavezama.

Razvojem monopolističkog kapitalizma dominantan cilj poreza je nefiskalan, a fiskalni ciljevi su sporedni. Naglašavaju se osnovni nefiskalni ciljevi (ekonomski, socijalni i politički). Fiskalni cilj je dug vremenski period ostao primarni cilj oporezivanja.

Savremenu privredu nije moguće zamisliti bez korištenja poreza kao instrumenta tekuće i razvojne ekonomske politike. Porezi se koriste u svim segmentima privrednog života: u oblasti proizvodnje, raspodjele, potrošnje i razmjene, razvojnoj politici, investicionoj, stabilizacionoj, antiinflacionoj i spoljnoekonomskoj politici.

U savremenim tržišnim privredama nije moguće zamisliti uspješno funkcionisanje reprodukcije, ni optimalan privredni razvoj bez aktivne fiskalne politike (ekonomski intervencionizam ekonomskim mjerama).

Djelovanja poreza su različita, značajna i brojna, te bez njih nije moguće zamisliti funkcionisanje savremenog finansijskog i privrednog sistema svake zemlje. Porezi prestaju da budu samo finansijski instrumenti za mobilizaciju sredstava potrebnih za pokriće javnih potreba.

Dakle, oni postaju jedan od najsnažnijih i najrazvijenijih instrumenata u vođenju određene ekonomske i socijalne politike. Porezi postaju instrumenti intervencija u privredi, usmjereni na razvoj same privrede i njene konjunkturu.

Porezi postaju jedan od najsnažnijih instrumenata za preraspodjelu nacionalnog dohodka na različite oblike potrošnje (lične, investicione i opšte).

Institucionalni okvir u kojem se provodi fiskalna politika jedne zemlje naziva se fiskalni sistem. Fiskalni sistem obuhvata one novčane tokove u društvenoj reprodukciji koji stoje u vezi

sa formiranjem i usmjeravajem sredstava na ime potreba javnog karaktera, odnosno opštih i zajedničkih uslova života i privređivanja u društvenoj zajednici. On obuhvata sistem javnih prihoda, sistem javnih rashoda i zaduživanje.

U opštem smislu može se reći da je porez instrument kojim država prikuplja sredstva potrebna za finansiranje državnih (javnih) potreba (finansiranje državnog aparata, odgoja i obrazovanja, finansiranje određenih socijalnih davanja, finansiranje određenih infrastrukturnih projekata, davanje poticaja i subvencija).

U tom smislu moglo bi se reći da su porezi cijena javnih dobara koje na razne načine koristimo, ali uvijek obavezno i posredno putem državnih institucija. Kao što je već rečeno, građani plaćanjem poreza osiguravaju sredstva za finansiranje određenih javnih dobara (npr. obrazovanje, zdravstvo, policija, vojska itd.), ali ne stižu prava da u omjeru uplaćenog poreza dobiju određenu vrstu usluge, kao što je npr. kod plaćanja doprinosa za penziono osiguranje, gdje se penzija određuje visinom uplaćenog doprinosa.

Zato se za poreze i kaže da se njima finansiraju određena javna dobra ili opštedruštvene potrebe čije se korišćenje ne može individualno odrediti, ni po opsegu ni po vremenu, već se zbog njihovog vitalnog značaja za funkcionisanje društva propisuje kao zakonska obaveza, u pravilu prema ekonomskoj snazi poreskih obveznika uz određene korekcije koje su socijalno - politički motivisane.

Bosna i Hercegovina je složena država koja se sastoji od dva entiteta i jednog distrikta (Republika Srpska, Federacija BiH i Distrikt Brčko). Federacija BiH sastoji se od deset kantona (županija) sa opštinama kao nižim oblikom političkog i teritorijalnog organizovanja. U Republici Srpskoj niži oblik organizovanja su opštine. Distrikt Brčko nema nižih političkih ili administrativnih dijelova.

Svaki političko-administrativni nivo vlasti u Bosni i Hercegovini donosi i raspolaže vlastitim budžetom. Po tim nivoima postoje slijedeći: budžet zajedničkih institucija države BiH, budžeti entiteta Federacije BiH i Republike Srpske, budžet Distrikta Brčko, budžeti kantona (županija) i budžeti opština. Budžetski sistem Republike Srpske uređen je Zakonom o budžetskom sistemu RS.¹ Ovim zakonom određeno je da budžetski sistem čine:

1. Budžet Republike Srpske
2. Budžeti opština i gradova
3. Finansijski planovi javnih fondova

Kada je u pitanju poreski sistem BiH, može se reći da se on sastoji iz direktnih i indirektnih poreza. Najznačajniji izvor prihoda predstavljaju indirektni porezi, na koje otpada 93,4% ukupnih poreskih prihoda, dok na direktne poreze otpada 6,6%. Nadležnost u oblasti poreza u BiH je podijeljena. Do 2005. godine, nadležnost u oblastima poreza je bila na nivou entiteta, da bi se reformom poreskog sistema, odnosno uvođenjem PDV-a, nadležnost djelimično prenijela na nivo države. Prihodi od PDV-a se prikupljaju na jedinstveni račun kod Centralne

¹ Službeni glasnik RS br. 54/08

banke BiH, odakle se, prema dogovorenom koeficijentu, raspodjeljuju prema entitetima. Koeficijenti za raspodjelu su:²

- Federacija BiH 63,07%
- RS 33,38%
- Brčko Distrikt 3,55%

Nadležnost u oblasti direktnih poreza je zakonski regulisana na nivou entiteta, a u Federaciji BiH neki direktni porezi su u nadležnosti kantona (županija). Iz ovog je vidljivo da poreski sistem u Bosni i Hercegovini odgovara sistemu federalnog tipa (bez obzira što BiH nije ustavno federalna država).

Predmet rada

Predmet specijalističkog rada predstavlja Fiskalni sistem Republike Srpske u čijoj su nadležnosti direktni porezi, od uvođenja poreza na dodatu vrijednost na nivou BiH. Samim tim učinjen je poseban osvrt na porez na dobit, porez na dohodak, poreze na upotrebu, držanje i nošenje dobara, porez na priređivanje igara na sreću i zabavnih igara. Pored navedenih poreza fiskalnog sistema Republike Srpske razmatrana je struktura javnih prihoda Republike Srpske takse, naknade i javni dug. Javni prihodi se koriste za pokriće brojnih i raznovrsnih potreba tj. rashoda budžeta čijom se strukturom i načinima finansiranja bavimo u zadnjem poglavlju rada.

Cilj rada

Cilj rada je ukazati na djelovanja poreza koja su različita, značajna i brojna, te bez njih nije moguće zamisliti funkcionisanje savremenog finansijskog i privrednog sistema svake zemlje. Porezi prestaju da budu samo finansijski instrumenti za mobilizaciju sredstava potrebnih za pokriće javnih potreba.

Dakle, oni postaju jedan od najsnažnijih i najrazvijenijih instrumenata u vođenju određene ekonomske i socijalne politike. Porezi postaju instrumenti intervencija u privredi, usmjereni na razvoj same privrede i njene konjunktore.

Metode rada

U odbrani specijalističkog rada služili smo se statističkim metodama radi lakšeg praćenja kretanja javnih prihoda da bismo na kraju deskriptivnom metodom oblikovali naš specijalistički rad kao jednu cjelinu.

² Koeficijenti se mijenjaju s vremena na vrijeme, a na osnovu vrijednosti krajnje potrošnje. Navedeni koeficijenti su u skladu sa novom Odlukom o utvrđivanju koeficijenata za raspodjelu sredstava sa Jedinstvenog računa UIO donesenim za period januar-mart, 2012. godine.

Struktura rada

Struktura ovog specijalističkog rada koncipirana je tako da smo se u prvom dijelu bavili pojmom i osnovnim karakteristikama poreskog sistema.

Drugi dio smo posvetili nastanku, karakteristikama i vrstama poreza. Nakon upoznavanja pojma poreza i poreskog sistema prelazimo na treći dio u kojem se bavimo Fiskalnim sistemom Republike Srpske. Kako je ovo i najvažniji dio specijalističkog rada ovdje se bavimo strukturom javnih prihoda Republike Srpske, svim poreskim oblicima koji čine strukturu javnih prihoda Republike Srpske a tu su još i takse, naknade i doprinosi.

Četvrti dio je posvećen još jednom izvoru finansiranja javne potrošnje, a to je javni dug njegov nastanak, pojam i vrste.

Budući da smo se dosad bavili prihodima i prikupljanjem budžetskih sredstava u petom dijelu se bavimo budžetom i rashodima, kao i strukturom javnim rashoda Republike Srpske, gdje dajemo pregled na šta se prikupljena budžetska sredstva troše i predstavljamo trezor čija je jedna od osnovnih funkcija uvođenje discipline u trošenju budžetskih sredstava.